

PIRMA DALIS

MALAJA, 1893-IEJI

1 SKYRIUS

Vieną vakarą tėvas manęs paklausė, ar nenorėčiau tapti dvasių nuotaka. „Paklausė“ turbūt netikslus žodis. Buvome jo kabinete. Aš varčiau laikraštį, tėvas gulėjo ant pintos kušetės. Buvo labai karšta ir tylu, degė aliejaus lempelė, apie kurią drėgname ore tingiai sukiojosi naktiniai drugiai.

– Ką jūs sakėte?

Tėvas rūkė opijų. Tai buvo pirmoji pypkė šį vakarą, todėl maniau, kad jis santykinai blaivus proto. Mano tėvas, liūdnu akių, duobėta kaip abrikoso kauliukas oda, buvo išsimokslinęs žmogus. Mūsų šeima anksčiau buvo pasiturinti, bet pastaruoju metu nusmukome ir pasiekėme vidurinę klasę.

– Dvasių nuotaka, Li Lan.

Versdama puslapį sulaukiau kvėpavimą. Sunku pasakyti, kada tėvas juokauja, kartais net nesuprasdavau, ar jis pats tai žino. Jis juokaudavo apie rimtus dalykus, pavyzdžiui, mažėjančias šeimos pajamas, pareikšdamas, kad tokioje kaitroje neprieštarauja dėvėti palaikius marškinius. Tačiau kartais, apgaubtas opijaus miglos, tapdavo tylus ir išsiblaškęs.

– Šiandien gavau pasiūlymą, – skubiai paaiškino jis. – Maniau, kad norėtum tai sužinoti.

– Kas jums pasiūlė?

– Limų šeima.

Limų šeima buvo viena iš turtingiausių mūsų mieste. Malaka – uostas, viena iš seniausių Rytų prekybos gyvenviečių. Per pastaruosius kelis šimtmečius ją valdė portugalai, olandai ir galiausiai britai. Išilgai įlankos buvo įsikūrę žemi, raudonomis čerpėmis dengti nameliai, kuriuos supo kokosų sodeliai, o nuo žemyno skyrė tankios džiunglės, it žalias banguojantis vandenynas užklojusios visą Malają. Malakos miestas tyliai snūduriavo tropinėje praeities šlovės saulėje, kai dar buvo laikomas Malakos sąsiaurio uostamiesčių perlu. Deja, atsiradus garlaiviams jis ėmė lėtai merdėti.

Vis dėlto, lyginant su džiunglių kaimais, Malaka liko civilizacijos židyns. Nors portugalų fortas buvo sugriautas, mes turėjome paštą, rotušę, dvi prekyvietes ir ligoninę. Tiesą sakant, buvome britams pavaldus valstijos administracinis centras. Tačiau lygindama su tuo, ką skaičiau apie didmiesčius Šanchajų, Kalkutą ar Londoną, buvau įsitikinusi, kad mano miestas nežymus. Kaip kartą apygardos pareigūnas pareiškė mūsų virėjo seseriai, Londonas – pasaulio centras, širdis didžiulės šlovingos imperijos, išsiplėtusios taip toli nuo rytų ligi vakarų, kad saulė joje niekada nesileidžia. Mes, malajiečiai, valdomi iš tos tolimos, kaip girdėjau, labai drėgnos ir šaltos salos.

Nors čia įsikūrė ir ištisus šimtmečius gyveno daugelis tautų – malajai, kinai, indai, arabų ir žydų pirkliai, mes išlaikėme savo papročius ir drabužių stilių. Tėvas mokėjo malajų kalbą ir šiek tiek angliškai, bet vis dar skaitė kinų knygas ir laikraščius, nors mano senelis paliko savo gimtąją žemę ir susikrovė turtus prekiaudamas Malajoje. Nelaimėi, pinigai išslydo iš mano tėvo rankų. Kitaip jis nebūtų nė svarstęs Linų šeimos pasiūlymo.

– Jų sūnus mirė prieš kelis mėnesius. Lim Tian Čingas. Ar prisimeni jį?

Esu mačiusi Lim Tian Čingą kartą ar du per kažkokią šventę. Išskyrus savo turtingos šeimos vardą jis man nepaliko jokio įspūdžio.

– Turbūt jis buvo labai jaunas?

– Nedaug vyresnis už tave.

– Nuo ko jis mirė?

– Sako, kad nuo karštligės. Taigi tas jaunikis – jis, – tėvas kalbėjo atsargiai, tarsi gailėdamasis ištartų žodžių.

– Ir jie nori, kad tekėčiau už jo?

Išsiblaškęs išliejau rašalinę ant tėvo stalo ir rašalas pasklido ant laikraščio pikta lemiančia juoda dėme. Paprotys apvedinti mirusį buvo nedažnas, paprastai artimieji taip siekdavo nuraminti sielą. Esu girdėjęs, kad pagimdžiusi sūnų mirusi šeimininko sugulovė oficialiai sutuokiama su juo, kad būtų laikoma žmona, ar tragiškai žuvę mylimieji sujungiami po mirties. Bet gyvas žmogus su mirusiu būdavo sutuokiamas labai retai, ir tai tikrai siaubingas dalykas.

Tėvas patrynė rankomis veidą. Girdėjau, kad kadaise jis buvo labai išvaizdus, kol susirgo raupais. Per dvi savaites tėvo oda tapo stora it krokodilo, išvogta tūkstančių kraterių. Anksčiau buvęs visuomeniškas, jis pasitraukė iš bendruomenės gyvenimo ir, atidavęs šeimos verslą pašaliniam, paniro į knygas ir eilėraščius. Galbūt įvykiai būtų susiklostę kitaip, jei mano motina nebūtų mirusi nuo tos pačios ligos ir palikusi manęs vos ketverių. Raupai aplenkė mane, palikę tik mažą randelį už kairės ausies. Tuo metu ateities spėjėjas išpranašavo, kad mane lydės sėkmė, bet tikriausiai jis stengėsi būti optimistas.

– Taip, jie nori tavęs.

– Kodėl manęs?

– Aš tik žinau, kad jie klausė, ar turiu dukterį vardu Li Lan ir ar tu ištekėjusi.

– Nemanau, kad šis pasiūlymas man tinka, – aš įnirtingai valiau rašalą nuo stalo tarsi mėgindama ištrinti pokalbio temą. Iš kur jie žinojo mano vardą?

Jau ketinau to klausti, bet tėvas tarė:

– Negi nenori tapti našle vos aštuoniolikos? Gyventi Limų dvare, vilkėti šilkais. Bet tau tikriausiai neleis puoštis ryškiomis spalvomis. – Jis melancholiškai šyptelėjo. – Žinoma, aš nesutikau. Kaip būčiau drįšęs? Tačiau jei tau nesvarbi meilė ar vaikai, tai nebūtų labai blogai: visą likusį gyvenimą turėtum namus ir drabužių.

– Ar mes tokie neturtingi? – paklausiau. Skurdas jau daugelį metų kybojo virš mūsų namų tarsi tuoj sudušianti banga.

– Na, šiandien jau nebeįstengiamo nusipirkti ledo.

Britų parduotuvėje galėjai nusipirkti ledo gabalą, supakuotą tarp pjuvenų ir į vyniojamąjį popierių. Jį atplukdydavo garlaiviu per pusę pasaulio iš šalies, kur švarus ledas naudojamas išlaikyti maistą šviežią. Vėliau ledo gabalai būdavo parduodami tiems, kurie norėjo šaldyto gabalėlio Vakarų. Auklė pasakojo, kad anais laikais tėvas pirkdavo mamai egzotinius vaisius – obuolius ir kriaušes, auginamus, kur saulė ne tokia karšta. Aš neprisiminiau to, nors mėgdavau laupyti pirktą ledą, įsivaizduodama, kad keliauju į tuos šaltus tyrilaukius.

Palikau tėvą baigti rūkyti opijaus pypkę. Vaikystėje ištisas valandas stovėdavau jo kabinete, mokydamasi mintinai eilėraščius, arba grūdėdavau rašalo lazdeles tėvo kaligrafijos darbams, bet nemokėjau gražiai siuvinėti, nenutuokiau, kaip tvarkyti namų ūkį – to, ko reikia gerai žmonai. Auklė stengėsi kaip įmanydama, bet ir ji ne viską žinojo. Dažnai fantazuodavau, koks būtų mano gyvenimas, jei motina būtų gyva.

Kai išėjau iš kambario, už durų laukusi auklė taip šoko prie manęs, kad net išsigandau.

– Ko tėvas prašė tavęs?

Auklė buvo smulkutė ir labai sena, tokia maža, kad atrodė kaip vaikas, bet turinti tvirtą nuomonę, despotiška ir visa širdimi mylinti mane. Ji užaugino mano mamą ir jau seniai turėjo nebedirbti, bet vis dar šmirinėjo namuose it prisukamas žaisliukas, vilkėdama juodas kelnes ir baltą palaidinę.

– Nieko, – atsakiau.

– Ar tai buvo pasiūlymas tekėti?

Nors auklė teigė esanti labai sena ir kurčia, girdėjo stebėtinai gerai. Tamsiame kambarielyje tarakonas neprabėgdavo, nepritrėkštas jos kojos.

– Ne visai, – pamačiusi, kad neįtikinai, pridūriau: – Tai labiau pokštas.

– Pokštas? Nuo kada tavo vedybos pokštas? Santuoka labai svarbi moteriai. Tai nulemia jos ateitį, gyvenimą, vaikus...

– Bet tai netikra santuoka.

– Būti sugulove? Kažkas nori, kad tu taptum sugulove? – Auklė papurtė galvą. – Ne, ne, mažoji panele. Tu turi būti žmona. Pirmąja žmona, jei įmanoma.

– Bet man nesiūlė tapti sugulove.

– O kieno tas pasiūlymas?

– Limų šeimos.

Auklės akys plėtėsi, kol moterytė tapo panaši į džiuuglių lemūrą, didelėmis it lėkštutės akimis.

– Limų šeima? O! Mažoji panele, juk ne veltui tu gimei graži kaip drugelis, – užsivedė auklė. Ir taip toliau ir panašiai. Klausiausi šaipydama ir susierzynusi, kol auklė vardijo mano gerąsias savybes, apie kurias anksčiau nė neužsimindavo, bet staiga ji užsičiaupė. – Argi Limų šeimos sūnus nemirė? – paklausė po kurio laiko. – Tiesa, yra sūnėnas. Tikriausiai jis viską paveldės.

– Ne, tai sūnaus pasiūlymas, – nenoriai prisipažinau, jausdamasi išduodanti tėvą, pripažindama, kad tokia siaubinga mintis šovė jam į galvą. Auklės reakcija buvo tokia, kokios tikėjaisi. Ką mano tėvas galvoja? Kaip Limai drįsta šitaip įžeidinėti mūsų šeimą?

– Nesirūpink, aukle. Jis nesutiks.

– Tu nesupranti! Tai neša nesėkmę. Argi nežinai, ką tai reiškia? – Ji suvirpėjo visu smulkiu kūneliu. – Tėvas neturėjo užsiminti apie tai netgi juokais.

– Aš nepykstu, – sukryžiauvau rankas ant krūtinės.

– *Aija*, o kad tavo motina būtų gyva! Šįkart tavo tėvas nuėjo per toli.

Nors raminau auklę, pati jaučiausi nejaukiai, ir eidama miegoti daugiau lempą nuo šokinėjančių šešėlių. Mūsų namas buvo didelis ir senas, o dėl finansinio nuosmukio neturėjo nė dešimtadalio reikiamo tarnų skaičiaus. Senais laikais namas knibždėte knibždėjo žmonių. Senelis turėjo žmoną, dvi suguloves ir kelias dukteris. Vienintelis išgyvenęs sūnus buvo mano tėvas. Dabar žmonos mirusios, tetos seniai ištekėjusios, pusbroliai, su kuriais žaisdavau vaikystėje, kartu su šeimomis išsikėlė į Penangą. Mažėjant turtams vis daugiau kambarių buvo uždaroma. Prisimenu svečių ir

tarnų šurmulių, bet tikriausiai tai buvo prieš tai, kai tėvas pasitraukė iš vi-suomeninio gyvenimo ir leidosi apgaudinėjamas verslo partnerių. Auklė kartais pasakodavo apie tuos laikus, bet baigdavo keikdama tėvo kvailumą, nenaudėlius draugus, o galiausiai raupų dievą, leidusį, kad visa tai įvyktų.

Nesu tikra, kad tikėjau į raupų dievą. Atrodė neteisinga, kad dievas vaikštinėja tarp mūsų, pūsdamas raupų užkratą per langus ir duris. Gydytojai užsieniečiai ligoninėje kalbėjo apie ligos proveržį ir karantiną, ir toks paaiškinimas man atrodė išmintingesnis. Kartais manydavau, kad tapsiu krikščione kaip tos anglų ponios, lankančios sekmadeniais anglikonų bažnyčia. Nesu joje buvusi, bet iš lauko ta bažnyčia atrodė labai rami. Krikščionių kapinės su tvarkinga pievele ir antkapiais po jostų medžiais atrodė daug patogesnė vieta negu išsibarsčiusios kinų kapavietės ant kalvų viršūnių.

Mes eidavome į kapines per Čingmingą, mirusiųjų šventę, nušluodavome kapus, pagerbdavome protėvius, atnešdavome maisto ir smilkalų. Kapai atrodė kaip maži namukai arba dideli krėsiai su sparnais iš abiejų pusių, supančiais centrinę plokštę ir altorėlį. Takai į kalvos viršūnę buvo apaugę piktžolėmis ir lalangu – aštria drambliažole, kuri pjauna braukiant pirštu. Aplink dūlėjo apleisti kapai, kuriuos žmonės pamiršo arba neliko juos prižiūrinčių palikuonių. Net sudrebėjau pagalvojusi, kad turėsiu atiduoti pagarbą mirusio nepažįstamojo kapui kaip jo našlė. O ką iš tikrųjų reiškia tekėti už dvasios? Tėvas pateikė tai kaip pokštą. Auklė nenorėjo pasakyti. Ji be galo prietaringa ir tiki, kad ką nors paminėjus tai išsipildys tikrovėje. Aš pati galėjau tik viltis, kad neteks sužinoti.

2 SKYRIUS

Kaip įmanydama stengiausi mesti iš galvos nerimą keliantį Limų pasiūlymą. Juk mergina tikisi tikrai ne tokio pirmojo pasiūlymo tekėti. Žinojau, kad turėsiu ištekėti, ir ta diena vis artėja, bet gyvenimas dar nespaudė. Lyginant su Kinija, Malajoje mes buvome daug paprastesni. Čia gimusios kinės nesusitvarstydavo pėdų. Kitos tautos pėdų tvarstymą laikė keistu ir bjauriu papročiu – žalojančiu moterį ir darančiu ją bevertę namų ruošoje. Kai portugalai pirmą kartą išsilaipino Malakoje prieš tris šimtus metų, čia gyveno kinai. Nors anksčiausiai laimės ieškoti atvykę kinai neatsivežė moterų, kai kurie vedė malajietes, ir toks kultūrų mišinys buvo pavadintas peranakanais. Vėliau naujakuriai parsisiuntė moterų iš gimtinės. Dažnai jos būdavo vyresnės, išsiskyrusios ar našlės, nes kas daugiau sutiktų vykti į tokią ilgą pavojingą kelionę? Taigi mes čia buvome laisvesni. Netgi netekėjusi geros šeimos mergina galėjo vaikščioti gatvėmis, žinoma, su palydovu. Nors mano tėvas nuolat domėjosi Kinijos kultūra, realybė tokia, kad britai Malajoje – valdančioji klasė. Jie įvedė įstatymus ir savo papročius, steigė valdžios įstaigas bei mokyklas vietos gyventojams. Mūsų gabūs jaunuoliai tapdavo britams dirbančiais valstybės tarnautojais.

Aš svarsčiau, kas atsitiko tam nelaimingam Lim Tian Čingui. Ar jis ketino tapti pareigūnu? O gal turtuoliui nereikia dirbti? Jo tėvas turėjo ala-

vo kasyklą, kavos ir kaučiuko plantacijas. Mąščiau, kodėl jų šeima kreipėsi į mano tėvą, nors aš visiškai nebendravau su jų sūnumi.

Per kitas kelias dienas stengiausi išgauti iš tėvo daugiau apie pokalbį su Limų šeima, bet jis nieko neatsakė, užsidarė savo kabinete, kur tikriausiai rūkė daugiau opijaus negu paprastai. Atrodė, kad tėvas gailisi, bet niekada neprisipažino. Auklė taip pat jį nervino. Nedrįsdama atvirai priekaištauti, ji vaikštinėjo aplink su plunksnų šluotele valydamą dulkes ir pro dantis skųsdamasi negyviems objektams. Nepajėgdamas nusikratyti tarnaitės antpuolio, tėvas galiausiai užsidengė veidą laikraščiu ir apsimetė miegas. Todėl aš maniau, kad reikalas jau išspręstas. Tačiau po kelių dienų Limų šeima atsiuntė žinią. Pati ponija Lim kvietė pažaisti madžongą.

– Oi, aš nežaidžiu, – nesusilaikiusi pareiškiau.

Kvietimą perdavęs tarnas tik nusišypsojo ir pasakė, kad tai nesvarbu – turėčiau ateiti ir stebėti. Iš tiesų man buvo labai smalsu apžiūrėti Limų dvarą iš vidaus. Nepajėgdama nuslėpti gižios minos, auklė ėmė rūpintis mano drabužiais ir šukuosena. Noras visur kištis buvo įaugęs į tos moters kraują. Kadangi ji mane užaugino, bijojau, kad ir pati perėmiau šį bruožą.

– Na, jei tu turi eiti, jie bent jau turi matyti, kad tau nėra ko gėdytis, – tarė ji ir išėmė vieną gražiausių mano suknelių. Turėjau tik dvi padorias sukneles – alyvinę plono šilko sukučių žiedais išsiuvinėta apykakle ir rankogaliais, ir šviesiai žalią su drugeliais. Abi buvo mano mamos, nes aš jau kurį laiką negaudavau naujų šilko drabužių. Dažniausiai dėvėdavau laisvą medvilninę *čiong sam* – ilgą suknelę, ar *sam fu* – palaidinę ir kelnes, kaip dirbančios merginos. Taigi kai suknelės nusidėvės, mes tikriausiai nuimsime siuvinėtą apykaklę bei rankogalius ir panaudosime juos kitam drabužiui.

– Ką darysime su tavo plaukais? – paklausė auklė, užmiršusi, kad prieš kelias minutes nepritarė mano apsilankymui pas Limus. Paprastai pinda-vau plaukus į dvi kasas, nors ypatingoms progoms jie būdavo sukeliami ant viršugalvio ir prismeigiami ilgais smeigtukais. Dėl to man skaudėdavo galvą, ypač kai mane šukuodavo auklė, kuri stengdavosi, kad neišslystų nė viena sruogelė.

Atsitraukusi auklė apžvelgė savo kūrinį ir įsmeigė du auksinius smeigtukus su nefrito drugeliais. Jie taip pat buvo mano mamos. Tada užsegė man mažiausiai penkis vėrinius: du auksinius, vieną granatų, kitą smulkių gėlujų vandenų perlų ir paskutinį su sunkiu nefrito disku. Jaučiausi prislėgta to didelio svorio, bet jo nė nepalyginsi su tuo, ką dėvi turtingieji. Moterys turėjo nedaug turtų, išskyrus papuošalus, todėl netgi vargingiausios dėvėjo auksines grandines, auskarus ir žiedus, kaip apsaugą nelaimėje. O turtingos... Na, greit pamatysiu, kaip rengiasi ponija Lim.

Limų dvaras buvo už miesto, atokiau nuo Džonkerio ir Hireno gatvių, kur pasiturintys kinų pirkkliai perėmė senąsias olandų parduotuves. Girdėjau, kad ir Limai turėjo tokią nuosavybę, bet vėliau persikėlė į turtingųjų rajoną Klebangą netoli nuo mūsų namų. Girdėjau, kad ten namai nepanašūs į europietiško kvartalo vilas ir vasarnamius – prabangius, su daug tarnų, arklidėmis ir didžiulėmis vejomis. Limų dvaras buvo kinų stiliaus ir savotiškai įspūdingas. Auklė iškviėtė rikšą, kad nugabentų mus ten, nors aš maniau, kad tai tuščias pinigų švaistymas, kai galėjome nukulniuoti pėsčios. Tačiau ji pareiškė, kad kelias ganėtinai tolimas, bus negražu, jei atvyksime apdulkėjusios ir suprakaitavusios. Kai mudvi išsiruošėme, popietės saulė kaitino nebe taip stipriai, bet karščio bangos kilo nuo kelio kartu su baltų dulkių debesimis. Mūsų rikšos nešikas tapeno lygiais žingsniais, nugara tekėjo prakaito upeliai. Buvo gaila taip įsidarbinusių nešikų. Sunku šitaip pelnyti duoną, nors geriau, negu lenkti nugarą alavo kasyklose, kur beveik kas antras numiršta. Rikšų nešikai buvo labai liesi, išsišovusiais šonkauliais, šiurkščia oda, o nutryptos basos pėdos priminė kanopas. Apžiūrinėdama tuos keistus vyriškius jaučiausi nepatogiai. Žinoma, man negalima keliauti be palydovo, turiu slėpti veidą po aliejinio popieriaus skėtuku. Su tokiomis mintimis mes pasiekėme Limų dvarą. Kol auklė griežtai nurodė rikšai laukti mūsų lauke, aš apžiūrėjau sunkias kietmedžio duris, kurios tyliai atsivėrė, už jų stovėjo nebylus tarnas.

Mes perėjome kiemą, apstatytą dideliais porceliano vazonais, prisodintais bugenvilijų. Vien tik vazonai kainavo labai brangiai, jie buvo atsiųsti iš

Kinijos dėžėse tarp arbatos lapelių, kad nesudužtų. Mėlyna ir balta glazūra buvo geros kokybės, kaip tų kelių niekučių, kuriuos vis dar išsaugojo mano tėvas. Įspūdinga, kai tokia brangi keramika stovi lauke saulėje ir lietuje, o galbūt tikslas kaip tik toks. Kol tarnas nuėjo pranešti apie mus, laukėme didžiuliame vestibulyje, kurio grindys buvo išklotos juodomis ir baltomis plytelėmis, o tikmedžio laiptus rėmino drožinėti turėklai. Visur aplink buvo daugybė laikrodžių.

Ir dar kokių! Ant sienų kabojo dešimtys įvairiausių stilių laikrodžių, vienas didelis stovėjo ant grindų, mažesni – ant šoninių staliukų. Buvo laikrodžių su gegute, porcelianinių, dailiai inkrustuotų paauksuota bronzą, ir mažylis, vos už putpelės kiaušinių didesnis laikrodukas. Švietė stikliniai ciferblatai, siūbavo variniai papuošimai, net oras aplink mus virpėjo nuo jų veiklos dūzgesio. Atrodė, kad šiuose namuose laikas negali eiti nepastebėtas.

Kol aš grožėjausi šiuo vaizdu, vėl pasirodė tarnas ir nuvedė mus į tolesnius kambarius. Kaip ir daugumą kinų dvarų, šiuos namus sudarė daugybė kiemelių ir juos jungiančių koridorių. Mesėjome pro vaizdingai sudėliotų akmenų sodus ir senoviniais baldais apstatytas svetaines, kol išgirdau garsius moterų balsus ir madžongo plokštelių tarškėjimą. Buvo paruošti penki stalai, įvertinau prabangius ponių drabužius, prieš kuriuos mano apranga atrodė gėdingai. Tačiau mano akys nukrypo į pagrindinį stalą, kur tarnas kažką sumurmėjo moteriai, kuri tikrai turėjo būti ponija Lim.

Iš pirmo žvilgsnio nusivyliau. Aš taip susižavėjau šia valda, kad tikriausiai naiviai tikėjau išvysti dangaus karalienę. Tačiau tai buvo pusamžė moteris, kurios figūrą aplink liemenį jau supo riebalų lankas. Ji vilkėjo gražią, bet griežtą tamsiai mėlyną *badžu pandžang*, ilgą laisvą moterišką palaidinę, kaip ir dera gedint.

Ponios Lim sūnus mirė prieš devynis mėnesius, taigi motina nešios gedulą bent metus. Šeiminingę beveik nustelbė šalia sėdinti moteris. Nors ji taip pat vilkėjo tamsiai mėlyną ir baltą gedulo apdarą, jos stilinga kebaja, tradicinis palaidinės ir sijono derinys, buvo sukirpta išryškinant širšės liemenį, o plaukų smeigtukai su brangakmeniais suteikė vabzdišką švytėjimą.

Būčiau pamaniusi, kad tai namų šeimininkė, bet ji, kaip ir kitos moterys prie stalo, vis žvilgčiojo į ponią Lim tarsi laukdama nurodymų. Vėliau sužinojau, kad ta moteris – trečioji žmona.

– Džiaugiuosi, kad galėjai atvykti, – tarė ponia Lim. Jos balsas buvo švelnus, keistai jaunatviškas, primenantis balandžio burkavimą. Turėjau išstemti kaklą, kad girdėčiau ją per triukšmą.

– Ačiū, teta, – atsakiau, nes šitaip mes kreipdavomės į vyresnes moteris, išreikšdamos pagarbą. Nežinojau, pakelti galvą ar nulenkti. Gaila, kad nekreipdavau dėmesio į tokias subtilybes.

– Pažinojau tavo motiną dar prieš jai ištekant, kai dar buvome vaikai, – tarė ponia Lim. – Ar ji to neminėjo? – Pamačiusi mano nuostabą, ponia Lim šyptelėjo, parodydama dantis. – Mudvi su tavo motina esame tolimos giminaitės. – To taip pat nebuvo girdėjusi. – Reikėjo pasikviesti tave anksčiau, – pridūrė ji. – Buvau labai aplaidi. – Aplink vėl prasidėjo madžongo žaidimas, sutauškėjo plokštelės. Ponia Lim mostelėjo tarnaitėi, kuri pristūmė taburetę marmuro viršumi. – Prieik, Li Lan. Girdėjau, kad tu nežaidi, bet gal norėtum pažiūrėti?

Taigi aš atsisėdau šalia jos ir žiūrėjau į plokšteles, kol ponia Lim varžėsi ir skanavo saldumynus, kurie nenutrūkstančia srove keliavo iš virtuvės. Čia buvo visi mano mėgstamiausi skanumynai *kuih* – minkšti garuose virti peranakany pyragaičiai iš ryžių miltų su palmių cukraus arba kokosų drožlių įdaru, mažyčiai apskriti sausainėliai, vadinami meilės laiškais, ananasų pyragaičiai, išspausti iš riebios tešlos. Dubenėliai spragintų arbūzų sėklų buvo siunčiami aplink kartu su vėduokle išdėliotomis mangų ir papajų riekutėmis. Jau seniai namie neturėjome tokios gausybės saldumynų, ir aš nesusivaldžiusi mėgavausi jais kaip vaikas. Akies krašteliu užmačiau, kaip auklė purto galvą, bet ji buvo bejėgė sustabdyti mane. Galiausiai auklė nuėjo padėti virtuvėje, ir aš galėjau ramiai vaišintis, nesekama jos smerkiančio žvilgsnio. Retkarčiais ponia Lim kažką man sumurmėdavo, bet jos balsas buvo toks tylus, kad aš beveik nieko nesupratau, tik šypojausi, linkčiojau ir neslėpdama smalsumo žvalgiausi aplink. Aš retai gaudavau progą susitikti su bendruomene. Jei motina būtų gyva, galbūt sėdėčiau šalia jos ir žvilg-

čiočiau jai per petį į dramblio kaulo plokštes, sugerdama paskalas. Šios moterys pagardindavo pokalbį gudriai užsimindamos apie svarbius žmones bei vietas ir abejingai aptarinėjo, kaip man atrodė, siaubingai dideles lošimo skolas.

Ponia Lim tikriausiai laikė mane neįdomia ar bent jau labai papras-ta. Kartais pagaudavau mane tyrinėjantį jos skvarbų it balandės žvilgsnį. Keista, bet atrodė, kad jai atlėjo. Tik daug vėliau supratau, kodėl tą moterį šitaip tenkino mano kuklus elgesys. Aplink mus ponios plepėjo ir lažinosi, skimbčiojo nefrito apyrankės, kaukšėjo plokštelės. Trečioji žmona persikėlė prie kito stalo, ir aš apgailestavau, nes norėjau labiau patyrinėti ją. Žinoma, ši moteris buvo graži, bet, kaip auklė sužinojo iš tarnų, sunkaus būdo. Nemačiau antrosios žmonos, bet sužinojau, kad Limas, kaip būdinga turtingiems vyrams, laikė namuose ir ne tokias svarbias suguloves, kurių neketino vesti. Jis turėjo keturias dukteris nuo skirtingų žmonių, bet nė vieno gyvo sūnaus. Du mirė vaikystėje, o paskutinis Lim Tian Čingas palai-dotas mažiau nei prieš metus. Norėjau paklausti auklės, nuo ko jis mirė, bet ji nenorėjo apie tai kalbėti, teigdama, kad nėra reikalo domėtis tuo vaikinui, nes aš niekada neištekėsiu už jo. Taigi vienintelis paveldėtojas buvo Limo pusbrolis.

– Iš tiesų jis yra teisėtas paveldėtojas, – pasakė auklė pakeliui į čia.

– Ką turi galvoje?

– Jis yra vyresniojo Limo brolio sūnus, o pats Limas – antras sūnus, perėmęs dvarą po vyresnio brolio mirties ir pažadėjęs užauginti sūnėną kaip įpėdinį. Tačiau vėliau žmonės šnekėjo, kad Limas nenorėjęs skriausti savo vaikų. Bet apie ką mes čia kalbame? Limas nebeturi daugiau sūnų.

Svarstydamą šį santykių voratinklį, negalėjau nesijaudinti. Tai buvo turtų ir intrigų pasaulis kaip mano skaitytuose meilės romanuose, kurių tėvas taip nevertino. Žinoma, auklė nepritarė, bet žinojau, kad slapčia ža-visi tokiu gyvenimu. Šis dvaras be galo skyrėsi nuo mūsų kuklių namų. Liūdna pagalvojus, kad mes metai po metų taupome, stengiamės, kad daiktai tarnautų ilgiau, neperkame naujų ir gražių dalykų. Blogiausia, kad tėvas nieko nebedirba – nevyksta sudaryti sutarčių, nevadovauja savo verslui.

Metęs veiklą jis užsidarė savo kabinete, kur nuolat perrašinėjo mėgstamus eilėraščius ir kūrė painius traktatus. Vėliau pajutau, kad mes visi prismeigti kartu su juo.

– Atrodai nuliūdusi, – mano mintis pertraukė ponios Lim balsas. Niekas neprasprūsdavo pro jos per šviesias kinei akis, kurių vyzdžiai buvo maži ir apskriti lyg paukščio.

– Šie namai tokie gyvybingi, palyginti su manaisiais, – paraudusi atsakiau.

– Ar tau patinka čia? – paklausė ji.

Linktelėjau.

– Sakyk, ar turi mylimąjį?

– Ne, – sumurmėjau spoksojama į savo rankas.

– Na, – tarė ponija Lim, – jauna mergina neturėtų per daug maišytis viešumoje. – Ji vėl šyptelėjo. – Brangioji, tikiuosi, neįsiseidei, kad aš tiek daug klausinėjau. Tu taip primeni man savo motiną ir mane pačią, kai buvau jaunesnė.

Nepaklausiau apie jos dukteris. Prie stalų sėdėjo kelios jaunos moterys, bet visos buvo pristatytos man taip trumpai, kad aš nespėjau susigaudyti, kas jos – pusseserės, draugės, dukterys.

Madžongas tęsėsi, bet pati nežaisdama aš pradėjau nuobodžiauti. Kai atsiprašiau, norėdama nueiti į vonios kambarį, ponija Lim pakvietė tarnaitę, kad mane palydėtų. Poniai Lim sekėsi lošti ir tikėjausi, kad taip bus ir toliau. Tarnaitė nuvedė mane daugybe koridorių prie sunkių kietmedžio durų. Atlikusi reikalus, šiek tiek jas pravėriau. Mano palydovė vis dar kantriai laukė. Tačiau kažkas šuktelėjo koridoriaus gale ir žvilgtelėjusi į duris moteris nuskubėjo balso link. Aš susijaudinusi išsmukau lauk.

Namą sudarė keli kiemeliai su kambariais aplink. Praėjau nedidelę svetainę, tada dar vieną kambarį su beveik padengtu marmuriniu stalu. Išgirdusi balsus nuskubėjau kitu koridoriumi į kiemelį su nedideliu tvenkiniu, kur lotosai lenkė kreminius žiedus ant žalių stiebų. Aplink tvyrojo tvanki ramybė tarsi sapne. Žinojau, kad turiu grįžti, kol manęs nepasigedo, bet vis delsia.

Apžiūrinėdama lotoso sėklų dėžutes, primenančias laistyklės puršk-tukus, išgirdau tylų sidabrinį skambesį ir pamaniau atsidūrusi šalia laikrodžių kambario. Priėjusi arčiau pažvelgiau į kabinetą primenančią pa-talpą, kurios vienos durys buvo atvertos į kiemelį, bet viduje atrodė tamsu ir vėsu. Akimirka apakinta šviesos užkliuvau už žmogaus, dirbančio prie mažo staliuko. Tai buvo jaunuolis, vilkintis padėvėtą tamsiai mėlynos me-dvilnės drabužį. Krumpliaračiai ir pavaros pabiro nuo staliuko ant grindų ir nuriedėjo į kampus.

– Atsiprašau, panele... – jaunuolis apgailestaudamas pažvelgė į mane.

– Išgirdau skambesį, – sutrikusi tariau, padėdama jam rinkti pabiru-sias dalis.

– Ar jums patinka laikrodžiai?

– Nedaug apie juos nusimanau.

– Na, be šitos pavaros ir be tos laikrodis visiškai sustoja, – tarė vai-kinas, rinkdamas spindinčias varinio kišeninio laikrodžio dalis. Pincetu suėmęs du mažyčius krumpliaračius jis sujungė juos.

– Mokate pataisyti? – tikrai neturėčiau kalbėtis su vaikinu, netgi su tarnu, bet jis palinko prie savo darbo, ir aš atsipalaidavau.

– Nesu meistras, bet sugebu surinkti laikrodį. Senelis išmokė.

– Tai naudingas įgūdis, – tariau. – Turėtumėt atidaryti dirbtuvę.

Vaikinas pašaipiai pažvelgė į mane ir nusišypsojo. Šypsantis jo tankūs antakiai susijungė, ties akių kampučiais pasirodė raukšlės. Mano skruostai užkaito.

– Ar jūs ir valote visus laikrodžius?

– Kartais. Dar šiek tiek tvarkau buhalteriją ir vykdu įvairius pavedi-mus. – Jis pažvelgė man į akis. – Mačiau jus anksčiau prie tvenkinio.

– Oi, – aiktėlėjau ir slėpdama sutrikimą paklausiau: – Kodėl šiame name tiek daug laikrodžių?

– Kai kas teigia, kad tai buvo senojo šeimininko pomėgis, o gal netgi aistra. Tai jis surinko visus. Nenurimdavo, kol negaudavo naujo kolekcijos eksponato.

– Kodėl jis taip domėjosi laikrodžiais?

– Na, mechaniniai laikrodžiai daug tikslesni negu vandens, kur laikas matuojamas pagal išsivarėjusio vandens kiekį, ar žvakes, kurios nudegdamos rodo pažymėtas valandas. Vakarų laikrodžiai tokie tikslūs, kad galima juos naudoti jūreivystėje ne tik platumos, bet ir ilgumos koordinatėms nustatyti. Ar žinote, kas tai?

Tiesą sakant, žinojau. Tėvas kartą paaiškino man, kaip žymimi jūrų žemėlapiai – ir vertikalieji, ir horizontalieji.

– Argi mes anksčiau nemokėjome plaukti pagal ilgumą?

– Ne, praeityje visi didieji jūrų maršrutai buvo sudaromi tik pagal platumą. Todėl, kad šitaip lengviausia žymėti kursą. Bet įsivaizduokite, kad esate toli jūroje. Turite tik sekstantą ir kompasą. Jums reikia žinoti tikslų laiką, kad galėtumėte nustatyti santykinę saulės padėtį. Todėl šie laikrodžiai tokie nuostabūs. Naudodamiesi jais portugalai atplaukė iš kitos pasaulio pusės.

– O kodėl mes to nedarėme? – pasidomėjau. – Reikėjo nugalėti portugalus, prieš jiems atplaukiant į Malają.

– Ak, Malaja yra tik užkampis, bet Kinija galėjo padaryti tai. Mingų jūrų kapitonai nuplaukė iki Afrikos, naudodamiesi tik platumą ir locmanais, pažinojusiaisiais vietinius vandenius.

– Taip, – gyvai pritariau. – Skaičiau, kad jie parvežė imperatoriui žirafą. Bet valdovo nedomino barbarų žemės.

– Dabar Kinijoje nuosmukis, o Malaja – tik viena iš Europos kolonijų.

Jo žodžiuose pasigirdo kartėlio gaidelė, ir aš pagalvojau, kodėl taip yra, nes vaikino plaukai buvo nukirpti trumpai, be išskusto tako ar ilgų kasos, kurių daugelis vyrų vis dar nešiojo netgi išvažiavę iš Kinijos. Tai rodė labai žemą klasę arba maištą prieš tradicijas. Tačiau vaikinas tik nusišypsojo.

– Bet mes dar turime daug pasimokyti iš britų.

Aš norėjau dar daug ko paklausti, bet išsigandau suvokusi, kad buvau išėjusi per ilgai. Kad ir koks mandagus atrodė tas jaunuolis, merginai nedera šnekėtis su nepažįstamu vaikinu, nors jis tik tarnas.

– Turiu eiti.

– Palaukite, panele. Ar žinote, kur eiti?

– Atėjau iš madžongo žaidimo kambario.

– Ar palydėti jus atgal? – Jaunuolis kilstelėjo nuo stalo ir aš negalėjau nepastebėti, kaip grakščiai jis juda.

– Ne, ne! – Kuo daugiau galvojau apie savo elgesį, tuo labiau sutrikusi jaučiausi ir buvau įsitikinusi, kad manęs jau pasigedo. Aš kone išbėgau iš kambario, pralėkiau kelis koridorius ir atsidūriau vėl kitoje namo dalyje. Tačiau sėkmė lydėjo mane: kol stovėjau sutrikusi, pasirodė mane atlydėjusi tarnaitė.

– Oi, panele! – aiktelėjo ji. – Vos truputį pasitraukiau, o kai grįžau, jūs jau buvote nuėjusi.

– Atsiprašau, – tariau taisydamasi suknelę, – aš pasiklydau.

Kai grįžome į madžongo kambarį, žaidimas dar nebuvo pasibaigęs. Kilstelėjau į savo vietą, bet ponias Lim vargu ar pastebėjo – sprendžiant pagal žetonų krūvelę šalia, jai sekėsi. Po kurio laiko aš mandagiai atsiveikinau, bet, mano nuostabai, ponias Lim pakilo išlydėti manęs.

Eidamos pagrindinių durų link, mudvi praėjome tarnaitę, renkančią laidotuvių aukas, kurios bus sudegintos viename iš kiemelių. Tai buvo mažytės figūrėlės iš ryškiaspalvio popieriaus, kurios deginamos, kad pasiektų mirusiųsius: popieriniai arkliukai mirusiesiems joti, didingi dvarai, tarnai, maistas, pragaro pinigų krūvelės, karietos, netgi popieriniai baldai. Truputį neįprasta matyti šiuos daiktus dabar, nes jie ruošiami laidotuvėms ir Činmingui – mirusiųjų pagerbimo dienai. Tačiau artimieji gali deginti protėviams skirtas figūrėles bet kuriuo metu, nes be tokių aukų mirusieji būna lyg elgetos pomirtiniame pasaulyje. Jei nėra palikuonių ar mirusieji nebuvo deramai palaidoti, šie nelaimėliai virsta alkanomis dvasiomis ir negali atgimti. Tik per Činmingą, kai atnašaujamos bendros aukos blogiui atbaidyti, jie gauna nedidelę paramą. Ši mintis mane visada gąsdino, ir aš nepatikliai žiūrėdavau į laidotuvių daiktus, nors gražūs modeliai buvo padaryti iš linksmų spalvų popieriaus.

Eidama aš vogčiomis tyrinėjau ponią Lim. Šviesiame kieme pamačiau šešėlius po jos akimis ir apdribusius skruostus. Moteris atrodė be galo pavargusi, nors povyza neigė silpnumą.

– Kaip laikosi tavo tėvas? – paklausė ji.

– Ačiū, gerai.

– Ar jis jau turi planų dėl tavęs?

– Kol kas aš nieko nežinau, – atsakiau panarinusi galvą.

– Bet tu jau esi santuokai tinkamo amžiaus. Tokia mergina tikriausiai yra gavusi daug pasiūlymų.

– Ne, teta. Mano tėvas atsiskyręs nuo visuomenės. – Ir mes nebesame turtingi, pridūriau sau.

Ponia Lim atsiduso.

– Norėčiau paprašyti tavęs paslaugos. – Ištempiau ausis, bet jos prašymas buvo keistai paprastas: – Ar negalėtum padovanoti man to kaspino iš plaukų? Jis tiktų prie mano naujos *badžu*.

– Žinoma, – aš išrišau kaspiną. Jis visiškai paprastas – rausvas. Bet kodėl turėčiau prieštarauti poniai Lim? Ji griebė kaspiną virpančia ranka.

– Ar jums viskas gerai, teta? – išdrįsau paklausti.

– Aš blogai miegu, – tyliu, švelniu it plunksnelė balsu prisipažino ji. – Bet manau, kad tai greitai praeis.

Vos tik įsėdome į rikšos vežimėlį, auklė ėmė bartis.

– Kaip drįsai šitaip elgtis? Tiek daug valgyti ir niūriai tylėti? Nė nežinau, kas didesnės – tavo akys ar burna. Tikriausiai šeimininkai palaikė tave žąsimi. Kodėl nesistengei sužavėti ponios Lim, nepasakojai protingų istorijų, nepamaloninai jos? Vaikuti, elgeisi kaip kaimietė, o ne Panų šeimos dukra.

– Anksčiau niekada nesakei, kad aš žavi, – atšoviau įgelta auklės pasabų, nors man atlėgo, kad ji padėjo virtuvėje, kol aš klajojau po namus.

– Žavinga? Žinoma, tu žavinga. Tu mokėjai karpyti iš popieriaus drugelius ir deklamuoti eilėraščius anksčiau nei kiti mūsų gatvės vaikai. Nesakiau tau, kad neimtum pūstis.

Tipiška auklės logika. Bet ji buvo kupina virtuvėje išgirstų paskalų ir lengvai nukrypo į šoną, ypač kai papasakojau apie ponios Lim prašymą padovanoti jai kaspiną.

– Keista, kad ji to paprašė. Jau ištikus mėnesius ji nesisiūdina naujų drabužių. Galbūt pasibaigus gedului jie surengs sūnėno vestuves.

– Jis dar nevedęs?

– Netgi nesusižadėjęs. Sako, kad šeimininkas jau anksčiau turėjo surasti jam porą, bet vis delsė, nes norėjo iškelti geresnes vestuves sūniui.

– Kaip neteisinga.

– Deja, toks pasaulis. Dabar, kai sūnus miręs, tėvai jaučiasi kalti, kad to nepadarė. Be to, jie tikriausiai nori kuo greičiau gauti kitą įpėdinį. Jei sūnėnas mirs, nebus kam palikti dvarą.

Mane sudomino ši istorija, bet mintys grįžo į popietę.

– Aukle, kas prižiūri laikrodžius tuose namuose?

– Laikrodžius? Turbūt vienas iš tarnų. Kodėl nori žinoti?

– Tiesiog smalsu.

– Žinai, tarnaitės sako, kad tu labai domini poniją Lim. Ji daug klausinėjo apie tave ir mūsų namus.

– Ar tai dėl vedybų su dvasia? – Kažkodėl prisiminiau krūvas laidotuvių figūrėlių ir suvirpėjau.

– Niekas to nežino, – suirzo auklė. – Tai buvo asmeniškasis pokalbis su tavo tėvu. Gal jis netgi ne taip suprato, šitiek prisirūkęs opijaus.

Kad ir kaip daug tėvas rūkytų, abejoju, ar tai aptemdė jo protą tą dieną, bet garsiai teištariau:

– Ponia Lim ir manęs daug klausinėjo.

– Apie ką?

– Ar turiu mylimąjį, ar esu susižadėjusi.

Išgirdusi mano atsakymą, auklė atrodė patenkinta it katė palaižiusi grietinės.

– Na, Limų šeima turi tiek daug pinigų, kad geras išauklėjimas jiems svarbiau už šeimos turtus.

Mėginau paaiškinti, kad tai nereiškia, jog Limai suteiks man pirmenybę, praleisdami progą gauti turtingą marčią. Tai nepaaiškina, kodėl taip nejaukiai jaučiausi su poniam Lim. Bet auklė buvo laiminga svajodama.

– Mes turėsime labiau rodyti tave. Jei žmonės sužinos, kad tavimi domisi Limų šeima, gal gausi pasiūlymų tekėti, – kartais auklė būdavo labai įžvalgi. Ji būtų puiki derybininkė.

– Rytoj nupirksime audinių ir pasiūsime tau naujų drabužių.